

Vodnik kot turist.

V spomin stoletnice Vodnikovega potovanja na Triglav.

Spisal Fr. Orožen.

Šlovenski turistiški krogi so slavili letos meseca avgusta stoletnico Vodnikovega potovanja na Triglav. Doslej smo častili Vodnika samo kot znamenitega pesnika in pisatelja, toda premalo je znano, da je bil Valentin Vodnik tudi vnet turist in turistiški pisatelj. Namen tem vrsticam je torej, tudi s te strani spoznavati Vodnikovo delovanje.

Valentin Vodnik je služboval kot duhovnik v Sori, v blejskem Gradu in na Koprivniku, kamor se je preselil meseca februarja leta 1793. Bivanje na Koprivniku je bilo odločilno za Vodnikovo pesniško in pisateljsko delovanje. Tu je dobil Vodnik tudi veselje do turistike, ko se je izprehajal okrog po senožetih in gozdih in zlasti rad hodil na Jarski vrh v bližini gorenjskih velikanov. V svežem planinskem zraku blizu orjaškega Triglava in idilskega bohinjskega jezera in bivajoč med čvrstimi Bohinjci, se je navduševal naš Vodnik za prirodne krasote gorenjskih planin, in tu je nabiral snovi za najlepše svoje pesmi. Omilile so se mu bohinjske planine in bohinjska dolina in sploh vsa čudovito lepa Gorenjska.

Za svojega bivanja na Koprivniku se je natančneje seznanil z občespoštovanim baronom Žigo Zoisom, kateremu gre velika zasluga, da je Vodnik postal tako slaven pisatelj. V tej gorski vasi se je tudi seznanjal pod Zoisovim vodstvom z rudninoslovjem. Prepotoval je najlepše kraje na Kranjskem in nabiral rudnine za Zoisovo zbirko.

Vodnikovo turistiško delovanje in potovanje po Gorenjskem poznamo najbolj iz Hohenwartovega dnevnika in iz pisem, katera je pisal Vodniku prijatelj in meceni Žiga Zois. Z Vodnikom sta si pridno dopisovala, in Zoisova izredna izobraženost je dobrodelno vplivala na Vodnikovo pisateljsko delovanje. Zoisova pisma hrani sedaj ljubljanski muzej, in najvažnejša so ponatisnjena v »Vodnikovem spomeniku«. Žal, da so se pa pogubila Vodnikova pisma, v katera je baje neka ljubljanska prodajalka zavijala slanino.

Zoisova pisma nam kažejo, kako zelo se je zanimal Vodnik za turistiko, in s kakim veseljem je lazil po gorah. Zois in Vodnik sta pa tudi skrbela za gorske vodnike, in ginljivo je videti, kako je bolehati Zois skrbel, da bi dostojno poplačal in zadovoljil gorska vodnika

starega Kosa in višjega plavžarja Žerovnika. Zois piše Vodniku o Kosu, kateri je bil triindvajsetkrat na Triglavu: »O Kosu pa sodim, da ne bode pred svojo smrtjo opustil hribolastva in nabiranja. On ni le iz denarstvenih ozirov, ampak tudi iz prave častihlepnosti na to navezan. Jaz sam mu pa želim, da se ne bi bil lotil tega rokodelstva v svojo škodo, in zmeraj premišljujem, kako bi mogel njega in rod-bino na dostojen način poplačati in stalno odlikovati i. t. d.« Tudi Žerovnika priporoča Zois Vodniku ter završuje tisto pisanje s temi besedami: »Pomagajte mi, da ga kolikor mogoče osrečim«. Pri Zoisu službujoči možje so bili najboljši gorski vodniki, in Zois in Vodnik sta tem vodnikom rada in izdatno pomagala ter na ta način pospeševala turistiko. Zois, ki je že več let bolehal, ni mogel biti turist, a s krepkim zdravjem obdarovani Vodnik je mnogo lazil po planinah, in zanimajoč se za rudninoslovje, je prepotoval najlepše kraje slovenske. Na svojih potovanjih je vestno zabeleževal rudninoslovne opazke v slovenskem, latinskem in nemškem jeziku.

Leta 1794. je potoval na Kredarico. Prvi dan so dospeli s Koprivnika v devetih urah na Velo polje ter potem krenili čez Steriščico med Krmo in Triglavom na Kredarico. Vodnik zelo hvali razsežni razgled na tržaški zaliv, tirolske in švicarske gore in po velikem delu Kranjske.

O potovanju na Triglav leta 1795. pa nam natančneje poroča grof Franc Hohenwart v spisu »Auszug aus meinen Alpenreisen-Tagebüchern über die krainischen Hochgebirge« (Beiträge zur Naturgeschichte, Landwirthschaft und Topographie des Herzogthums Krain. Laibach 1838). Grof Fr. Hohenwart in šentjakobski župnik Pinhak sta se peljala iz Ljubljane na Javornik, kjer ju je pričakoval Vodnik, da ju spremlja po Bohinju. Baron Žiga Zois je vse za potovanje po Bohinju potrebno ukrenil in zlasti skrbel za to, da so bili naši potniki na njegovih posestvih prav gostoljubno sprejeti. Hohenwart pravi o Vodniku: »Kot pesnik in pisatelj nedosežnih pesmij za brambovce še tedaj ni bil znan, a sprejela sva ga iskreno, ker so se njega blagosrčnost in kipeča topla čutila v neprisiljenih, veselih besedah izražala o lepih krajih in krasnih mestih našega Stvarnika. Takoj se je nama prav priljubil, in zelo sva se veselila, da je postal najin sopotnik.«

Drugi dan so napravili izlet na Belščico, na Veliki in Mali Stol ter se zvečer vrnili na Javornik. Potem so krenili čez Bled v Bohinjsko Bistrico in k izviru Bistrice. Vodnik pa je moral zdaj domov na Koprivnik zaradi božje službe ter se je čez dva dni zopet vrnil v Bohinjsko Bistrico. Dne 17. avgusta so udarili čez Stare Fužine k slapu

Savice in od tam na Dedno polje in na Ovčarijo, kjer so se divili krasnemu razgledu. Baron Karol Zois jih je pozdravil v bližnji planinski koči ter gostoljubno sprejel. Zvečer so opazovali prelep solnčni zahod, in Vodnik je napravil pesem, katera je vse očarala. Opeval je Stvarnika, in Hohenwart pravi, da je pesem zapustila tisti vtisek, kakor Klopstockova Mesijada; pesem je pa poslal Žigi Zoisu v Ljubljano.

Dne 19. avgusta se poslove od gostoljubnega Karola Zois, da bi splezali na Kopico. Ker se jim to ne posreči, gredo proti Vršacu (najbrž je ta »Mišel Vrh« specijalnega zemljevida) in naprej proti Velemu polju. Nasproti Šmarjetini glavi zapazijo Triglav, in v mraku dospejo na Velo polje ter prenoče v Zoisovi planinski koči. Veselili so se pri obili pojedini, katero je preskrbel Žiga Zois.

Zarana odrinejo dne 20. avgusta na Ledino pod Triglavom, odkoder je krenil Hohenwart na ojstrino Ledine, Vodnik in Pinhak pa s svojima vodnikoma na levo proti Triglavu. Čim više so dospeli, tem več je bilo težav. Z vrha Malega Triglava so morali čez malo globel ter potem začeli plezati na Triglav med blizu stoječima pečinama. Lestvice niso imeli. Pinhak je v lahkih navadnih in nepodkovanih črevljih lahko dalje lazil. Splezal je torej na skalo, a zgoraj se je osvedočil, da po zelo ozkem potu ne more dalje; vrnil se je k Vodniku, kateri ga je čakal pod skalo. — Ob jedni uri popoldne so bili zopet na Velem polju.

Drugi dan so splezali na Tolstec, od koder so imeli zelo lep razgled. Potem so se vrnili zopet na Velo polje in drugo jutro na Koprivnik, kamor so dospeli opoldne k izvrstnemu obedu, katerega je preskrbel Žiga Zois. V nedeljo dne 23. avgusta sta maševala Vodnik in Pinhak za zdravje blagega barona Žige Zois. Popoldne sta se pa poslovila Hohenwart in Pinhak od priljubljenega Vodnika in odpotovala v Radovljico. Prav zadovoljna sta bila s tem potovanjem, in Zois je še posebej prav iskreno zahvalil Vodnika za spremstvo.

V Vodnikovem zares mnogostranskem pisateljskem delovanju nas tu zanimajo zlasti njegovi turistiški in zemljepisni spisi. »Velika Pratika« za leto 1795. ima Vodnikov spis »Popissuvanje Kranjske dežele«, katero je po večjem peš prehodil. Nameraval je tudi spisati slovensko zemljepisje, kar mu je pa odsvetoval Zois, češ da ljudstvo še ni godno za tako delo. V »Veliki Pratici« za l. 1796. je priobčen Vodnikov članek »Popissuvanje te zemlje«, ki je sicer Zoisu ugajal, ali zdel se mu je prekratek. V ljubljanskem muzeju je tudi Vodnikov rokopis »Itinerarium 1808 in 1809«, v katerem površno po-

pisuje svoja potovanja po Kranjskem in Štajerskem. Potoval je večinoma peš. Pri posameznih krajih omenja posebno rudninske najdbe in rimske spomenike. Zlasti v poznejših letih se je namreč Vodnik bavil s starinoslovjem in marljivo nabiral starinske spomenike. Odlomek njegovega spisa »Römische Denkmähler in Illyrien« (1818) je priobčil »Laibacher Wochenblatt«. Nabral je tudi na potovanjih mnogo narodnega blaga, kakor n. pr. pesmi o Pegamu in Lambergarju, o kralju Matjažu, o Ravbarju in dr.

Veselje do prirode in vnema za planinski svet je vzbujala v Vodniku pevski duh in mogočno vplivala na njega pesniško delovanje. V prav narodnem duhu je Vodnik prvi opeval prirodne krasote slovenskih planin, v nebo štrleče vrhove in srebrnim nitim jednako po razpadlem kamenju se vijoče slapove. Leta 1806. je izdal »Pesme za pokušino«; med le-temi je tudi preprost obris veličastnega slapa Savice, kateri je Vodnika tako navduševal, in po pravici nazivljemo Savico »kastalski vir narodnega pesništva«, ker je Vodnik srkal iz Savice pesniško navdušenost, kar izraža v epigramu:

»Grem visoko pit Savico,
Lepih pesmi hladni vir;
Mojstru pevcev na zdravico
Naj mi teče ta požir!«

Tudi slap Bohinjske Bistrice, katera krasno pada z visočine, je vzbudil Vodniku pesniški duh, in zavzet po tej krasoti je opeval slap v pesmi: »Bohinjska Bistrica«. V Vodnikovem rokopisu je k tej pesmi pristavek v prozi, ki ima razjašnjevati to pesem. V pesmi »Klek« pripoveduje o copernicah in na kratko opisuje goro Klek v Veliki Kapeli. Pravi biser Vodnikovih pesmij pa je oda »Vršac«. V kako lepih verzih nam popisuje v glavnih potezah prekrasen razgled s »slovenskega Parnasa«, in kako vzvišeno opeva prirodne krasote naših planin! Vsaka kitica nas navdušuje, in zopet in zopet nas miče, da prebiramo ta pesniški umotvor.

Da je bil Vodnik vsestranski delaven kot duhovnik, pesnik, jezikoslovec, starinoslovec in zgodovinar, to je našim bralcem že tako predobro znano: toda na tem mestu nam je zlasti to poudarjati, da je bil posebno tudi vnet za prirodoznanost, in prav to ga je dovedlo v najlepše kraje slovenske. Po vsej pravici ga smemo prištevati prvim slovenskim turistom; lazil je po najvišjih gorah slovenskih in občudoval prirodne krasote, katerih je Stvarnik ravno slovenskemu svetu v tako obilni meri podelil. Levičnik pravi o Vodniku v »Vodnikovem spomeniku«: »Vodniku, očetu pevcev slovenskih, je bilo na visokem in

tišem Koprivniku še vse preglasno in prenizko. Tja gor na plešo Vršaca, v neposredno bližino starešine slovenskih gora ga je pogostoma gnalo, odkoder se je oziral daleč daleč okrog po sinji daljavi. Pregledoval je od tod široki svet; pa to mu ni bilo v omamljenje duha, ker se ni do njega razlegal pozemeljski hrup, ampak samotna duša se je vsled strmečega občudovanja Stvarnikove vsegamogočnosti navzemala čutil, iz katerih so se izcimile slavnoznane slovenske pesmi enako vodici, ki se nabira iz posameznih delov snega.»

Mi pa kličemo našemu slavljenču o priliki stoletnice njega potovanja na Triglav:

»Dokler Vršac, Triglav stoji,
Vodnikov naj spomin živi!«

Potresi na Kranjskem in Primorskem.

Spisal Ferd. Seidl.

(Dalje.)

Pogled na obsežno vrsto znamenitih prirodnih pojavov se nam je odprl! Kakor turista ne zadovoljuje obzorje nizke gore, nego se ga polasti prej neznano hrepenenje, da se ne plaši znoja, temveč stopa vedno višje in višje, dokler ne zazre pod seboj z visokega vrha daleč na okoli krasne pokrajine in dokler ne spozna strmeč veličastnih poglavitnih potez po njej, ko mu podrobnosti ne tesnijo več pogleda: tako nas je današnja znanost privedla do vzvišenega stališča. Le enega izmed čudovitih pojavov narave po naši ožji domovini smo nameravali zasledovati; ali narava deluje s svojimi v času in krepkosti neomejenimi sredstvi tako, da pojav rodi pojav in ta zopet drugega. Človeški um pa razume tudi samo enega šele tedaj, ako si razloži vso obsežno vrsto. In ako smo nehote dospeli na vzvišeno stališče, da zremo na vse poglavitne poteze v zgradbi skalnatih tal svoje domovinice, in da smo ob enem nekoliko spoznali način, kako se je zgradba zvršila, tedaj nismo zašli od prvotnega in glavnega namena; le utrdilo in uglobilo se nam je znanje in prepričanje, da je veda, ki nas je vodila, na pravem potu, ker jasno in preprosto razlaga toliko vrsto na videz različnih dogodkov.